

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXII/1–2

БЕОГРАД
1997

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXII (нова серија)

Св. 1-2 (1997)

САДРЖАЈ

Граматика

Поводом заменица <i>сав</i> , <i>сваки</i> (и сродних речи) (ИРЕНА ГРИЦКАТ) . . .	1
Дистрибуција и правила употребе партикула „и“ и „ни“ у српском књижевном језику (МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ)	7
О узрочном значењу конструкције <i>у</i> + локатив (ДУШКА КЛИКОВАЦ) .	26
Конструкција <i>ћод</i> + акузатив с временским значењем (СРЕТО ТАНАСИЋ)	38

Лексикологија и лексика

Поводом петнаестог тома Речника САНУ (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	45
Универбација (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	52
О термину <i>машља</i> (ВИДАН НИКОЛИЋ)	64
Неколико напомена о именици <i>күзџ</i> (МИЛАН ДРАГИЧЕВИЋ)	68

Језик и стил

Примена теорије језичке личности у језичким истраживањима (СТАНА РИСТИЋ)	73
Дијалекатске особине у писаној речи Десанке Максимовић (А. ПЕЦО) .	88
Развојни правци лингвистике текста (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	98

Правопис

Терминолошка творба и правопис (РАДОЈЕ СИМИЋ)	121
---	-----

In memoriam

Др Бранислав Милановић (1911-1977)	127
--	-----

МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ СРПСКЕ ЛИНГВИСТИКЕ ТЕКСТА¹

У овом чланку наш задатак је био да, на основу радова оних представника српске лингвистике који су се не само директно бавили лингвистиком текста него и оних који су залазили у њено поље истраживања бавећи се јединицама других језичких нивоа (семантиком, синтаксом, стилистиком, теоријом књижевности и сл.), укажемо на развојне правце српске лингвистике текста и дамо њен кратак преглед. С обзиром на то да је ово први покушај код нас да се напише овакав *преглед*, он се у неким елементима може показати као споран а нека решења нужно субјективна. Тек један детаљнији и свеобухватнији увид у српску лингвистичку литературу омогућио би доношење објективнијег вредносног суда о стању лингвистике текста или анализе дискурса у српској средини.

0.0. Развитак лингвистике текста као посебне лингвистичке научне дисциплине везан је за последњих тридесетак година. Наиме, на почетку седамдесетих година проучавање текстова постало је основна карактеристика једне гране лингвистике где је појам „текст“ добио суштински теоријски статус. Текстови се схватају као посебне језичке јединице са јасно одређеном комуникативном функцијом. Њих карактеришу основни параметри као што су *кохезија*, *кохеренција* и *информативност*, који се често користе и за формалну дефиницију овакве врсте текстуалности. Међутим, настанак ове научне дисциплине сеже у даљу прошлост: крај четрдесетих и почетак педесетих година 20. века.

У српској лингвистичкој литератури мисао о лингвистици текста јавља се још далеке 1947. године код истакнутог српског лингвисте Александра Белића². У раду посвећеном класификацији лингви-

¹ Израз *српска лингвистика текста* означава овај појам само у националном, а не у лингвистичком (језичком) смислу, у коме он има шире значење: исп. нав. 5.

² Ово показује да се почеци српске лингвистике текста подударају са настанком ове научне дисциплине у свету. Наиме, најранији почеци савремене лингвистике текста приписују се лингвистици бившег СССР-а; за почетак се наводи 1948. година. (Исп.: Гиндин С. А., 1977, *Советская лингвистика текста, некоторые проблемы и результаты 1948–1975*, Известия АН СССР, Серия литературы и языка, в. 36, 3, Москва, 348–361). Дуг период развоја текст лингвистика има и на британском подручју. Она је ту заснована још пре педесетак година у радовима Firth-а, чије су учење развили и обогатили Bazell, Palmer, Mattwes, Lyons, а посебно Halliday, који у анализу језика интегрише друштвени контекст због кога језик и постоји (Durand J., Robinson D., 1974, *La linguistique en Grande Bretagne dans les annees soixante*, Languages, 34, Paris, 3–9).

стичких дисциплина, А. Белић, између осталог, пише и ово: „Већ се са многих страна чују гласови да у граматичком опису језичких факата треба имати у виду посебно место целог низа реченица повезаних општим значењем, које представљају извесно синтаксичко-семантичко јединство“³. Коментаришући овај Белићев став, О. И. Москаљска примећује: „Аутор је истакао — и то има пресудан значај за стварање лингвистичког појма 'текст', — постојање таквих низова реченица састављених у синтаксичко-семантичку јединицу или 'период' што јесте граматичка појава, која се не среће у другим граматичким формама реченица (посебни саставни везници, контекстуално условљене непотпуне реченице), и указао на неопходност описа и тумачења тих граматичких особености у оквирима синтаксе“⁴. На жалост, ова Белићева запажања остала су без одјека на целом српском језичком подручју⁵.

Тек у новије време најважнија светска истраживања која се односе на *лингвистичку ѡксѡиу (анализу дискурса)*⁶ нашла су одјека⁷ у

³ Белич А. И., 1947, *К вопросу о распределении грамматического материала по главным грамматическим дисциплинам*, „Вестник МГУ“, бр. 7, с. 22.

⁴ Москаљска О. И., 1978, *Текст как лингвистическое понятие* (Обзорная статья), „Иностранние языки в школе“, 3, Москва, 9.

⁵ Под српским језичким подручјем данас, без обзира на распад СФР Југославије, сматрамо њене бивше републике: Србију, Црну Гору, Хрватску, Босну и Херцеговину, где се говори и пише српским језиком.

⁶ Мада употреба двају термина *лингвистичка ѡксѡиу (ѡксѡиу лингвистичка)* и *анализа дискурса (дискурс анализа)* открива два различита теоријска приступа изучавању језика, на њих не треба гледати као на супротстављене већ пре као на комплементарне појаве. Зато на њих, у нашем случају, треба гледати као на синонимне изразе. Иако се за први термин (појаву) каже да је заснован(а) на моделу и окренут(а) теоријским питањима, а за други термин (појаву) да је усмерен(а) на опис и објашњење емпиријских података у појединачним разговорним ситуацијама. Наиме, за први приступ се тврди да се моделирање заснива на говорничковој компетенцији, док се други приступ заснива на говорничковој делатности. Први је више усмерен на писани језик, док је други усмерен на говорни. Отуда ова два приступа лако сугеришу неку врсту дихотомије између актуелне употребе језика, која се назива *дискурс*, и апстрактне употребе, која се назива *ѡксѡиу*. Међутим, у последње време уочава се постепено ширење употребе термина текст. То је у директној вези са развојем појединих лингвистичких приступа као што је лингвистика текста. Њен унутрашњи развој ишао је од ширег, структурално замишљеног као супрареченичног и надаље процесуалног поимања текста (Види о овоме више: Савић С., 1993, *Дискурс анализа*, Нови Сад; Бугарски Р., 1993, *Језички ниво, дискурс, ѡксѡиу: ѡјмовно-ѡерминолошки осврт*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 14–19; Половина В., 1996, *Теоријски сѡајѡус ѡјмова дискурса и ѡксѡиу*, Српски језик, 1–2, Београд, 409–414.

⁷ У Америци термин *дискурс анализа* први пут је употребио лингвиста М. Harris (1952). Неколико година касније амерички антрополог Т. Mitchell (1957) залаже се да невербални елементи комуникације буду описани као део језичке функције. За овог аутора повезани говор се може описивати једино у вези с контекстом, што постаје очигледно да се јединице веће од реченице не могу ваљано објашњавати само у оквиру описивања језичке структуре. У Енглеској најпознатији су теоријски ставови М. Hollidaya. У раду *Кохезија у енглеском језику* (1976) Halliday и Hasan показују да је језички материјал повезан у веће јединице писаног текста. Дружичји приступ имају J. Sinclair и M. Coulthard (1975), који су описали како изгледају разговори учитеља са ученицима у разреду и утврдили природу различитих делова једног разговора, нпр.: како изгледа отварање и затварање текста. У Немачкој су познати радови К. Ehlicha са сарадницима. У Русији ова питања се истражују у више центара. Најпознатији су они који следе за

српској научној мисли. Отуда се српска лингвистика текста не развија под утицајем само једног усмерења, само једне лингвистичке школе, него се прихватају утицаји из различитих лингвистичких центара: англо-америчких, немачких, руских, француских и других. Истраживачи су у своје средине преносили искуства и терминологију из центара у којима су стицали образовање, специјализацију или зависно од литературе којом су се служили. Тако су се русисти и германисти углавном опредељивали за *анализу њекста* (као у немачкој и руској лингвистици), док су се англисти и романисти опредељивали за *анализу дискурса* (као у енглеској и француској лингвистици). Сходно литератури они су у својим радовима користили терминологију и опредељење који одговарају наведеним приступима⁸. Међутим „сама текст лингвистика као правац није имала шири одзив. Ње су се додиривали појединци у појединим лингвистичким студијама“⁹ и мањим радовима. У српској лингвистици и србистици (науци о српском језику и књижевности) устаљенији је термин *анализа дискурса*, јер се основна истраживања у лингвистици текста данас обављају на корпусу разговорног језика.

1.0. У нашем прегледу — полазимо од следећих општих карактеристика лингвистике текста: она је проширила оквире језичког истраживања на текст, она узима текст као основну језичку јединицу, она испитује систем функционисања текстова у конкретним ситуацијама, дискурсима, она изучава изоморфност различитих текстовних система на темељу заједничких структурних особина. При томе она остаје тесно повезана са синтаксом, стилистиком и теоријом књижевности. Наш циљ је да, на основу радова оних представника српске лингвистике који су се не само директно бавили лингвистиком текста него и оних који су залазили у њено поље истраживања, бавећи се јединицама других језичких нивоа (семантиком, синтаксом, стилистиком, теоријом књижевности и сл.), укажемо на развојне правце српске лингвистике текста. Сматрамо да и ова друга истраживања, иако директно не припадају лингвистици текста¹⁰, чине солидну

Бахтиновим (М. Бахтин) схватањима природе значења и исказа (у роману и проповеди), као и они који су заинтересовани за стандардизацију разговорног руског језика (истраживања Земске /Е. Земская/ са сарадницима). У Француској се истраживања овакве врсте заснивају, пре свега, на традицији истраживача стилистике као дисциплине која посматра читаве параграфе и пасусе текста, где су многи лингвистички елементи могли да уђу у оквире текст лингвистике. Такав је случај са лингвостилистичким анализама књижевног језика. Овакав правац лингвистичких истраживања посебно је наглашен у радовима Martinea (Martinet) и његових ученика. У Финској око лингвисте N. Enquista делује више истраживача који се занимају различитим питањима текста и дискурса. У Мађарској, на челу са J. Ретођијем, теоријом текста бави се група истраживача.

⁸ Савић С., 1993, *Дискурс анализа*, Нови Сад, 34.

⁹ Половина В., 1982, *Савремена њекст лингвистика и њена примена*, Живи језици, 20/1–2, Београд, 126.

¹⁰ У обзир смо узели само три велика српска центра: Београд, Нови Сад и Сарајево. У моменту настајања овог рада Сарајево није српски град, али је у њему у времену до распада СР Југославије деловао велики број српских научника који се сада

основу онога што већ данас можемо назвати српском лингвистиком текста¹¹.

1.1. Лингвистиком текста (анализом дискурса), у најужем смислу те речи, бави се неколико истакнутих србиста. Свакако да водеће место припада Весни Половини, Свенки Савић и Јелици Јокановић-Михајлов.

В. Половина анализира *разговорни језик*. У књизи *Лексичко-семантичка кохезија у разговорном језику* она обрађује, поред осталог, проблем *кохезије* на компаративном плану четири језика: српског, енглеског, руског и француског. Истраживање заснива на корпусу спонтаних разговора у природној (разговорној) ситуацији у кући (енг. *small talks*). За српски језик њена истраживања употребе времена у разговорном језику, затим употребе личних заменица ТИ/ВИ и других облика разговорних лексичких и граматичких јединица заснивају се на богатом емпиријском материјалу разговорног језика градске (београдске) средине у последње две деценије. У најновијем истраживању дискурса — текста В. Половина проширује сферу својих интересовања и на писани језик (језик комедија, драма). У овим истраживањима ауторка даје лингвистичку анализу структурирања различитих типова текста, затим феномене реализације митова, хумора и других садржаја, као и типологију говорних метадискурзивних елемената у различитим текстовима.

С. Савић у свом раду истражује наративне способности код деце. Анализира разговорни дискурс између мајке и детета са становишта психолингвистичке *интеракцијске теорије* описа разговора. У књизи *Дискурс анализа* ауторка се бави анализом дискурса као лингвистичком дисциплином, проблемом одређивања појма дискурса за који сматра да је стедиште, производ и одраз ума, културе друштва у коме се преламају когнитивно устројство, емоције и искуство појединаца, формирано у датом друштву и култури. У поменутој књизи ауторка даје историјат развоја теорије анализе дискурса. Полазећи од претпоставке да је дискурс употреба језика у свакодневној комуникацији (контексту), С. Савић издваја релевантне чиниоце контекста, било да се користи туђим или својим теоријским опредељењима. За говорне чинове комплементирања и извињавања као релевантне чиниоце контекста издваја идентитет, статус и пол саговорника, јер се тек на основу њих може разумети не само зашто је неко нешто рекао него и како је рекао. Своју пажњу С. Савић посвећује и теоријско-

налази у већим научним центрима Србије (Београду, Новом Саду, Нишу, Приштини); Црне Горе (Подгорици, Никшићу); Републике Српске (Српском Сарајеву, Бањалуци), као и у неким страним научним центрима (у Немачкој, Италији, Аустрији, Француској, Енглеској, Америци и др.).

¹¹ У српској лингвистици текста овакви радови су у мањој мери засновани на истраживању корпуса само на српском језику него су вуше засновани на компаративном или контрастивном материјалу, при чему је један од језика и српски језик. (Ова друга истраживања везана су за лингвисте који раде на катедрама за стране језике: руски, украјински, словачки, енглески, немачки, шпански и италијански језик).

методолошким приступима, а нарочито проблему транскрипције разговорног језика. Такође разматра и релевантне теорије које су претходиле теорији *анализе дискурса*, међу којима се осврће на теорију J. Austina¹², P. Gricea¹³ и J. Searlea¹⁴, те когнитивну теорију W. Chafea¹⁵, теорију говорних жанрова М. Бахтина¹⁶, конверзациону теорију E. A. Scheglofea¹⁷ и лингвистичку теорију обележености S. Fleischmana¹⁸.

J. Јокановић-Михајлов проучава прозодију дискурса. Основни корпус на коме се ова истраживања заснивају представља урбани говор великих центара у две реализације: говор медија (спикери, водитељи, коментатори, непрофесионални учесници емисија) и спонтани разговорни језик образоване градске популације (универзитетски сарадници, средњошколска и студентска омладина, различити градски слојеви). Истраживања обухватају два аспекта проблема: фонетски (истраживање појединих компоненти интонације, као што су интензитет, мелодија, темпо) и функционални, где се за уочене мелодијско-ритмичке моделе утврђује начин употребе текста и њихова улога у преношењу информације. J. Јокановић-Михајлов у својим истраживањима изучава проблеме као што су: улога интонације у изградњи дијалошког текста и разлике које постоје у структури дијалога у јавном комуницирању и спонтаном говору, начин на који интензитетско истицање елемената текста учествује у структурирању текста код различитих категорија говорника, улога уметнутих секвенци различитих димензија у поступку хијерархизовања сегмената текста, однос синтаксичких и прозодијских структура и значај који њихово непоклапање има за успостављање посебних корелација и дискурсивно обликовање целина, интонационо исказивање категорије модалности, улога подтекста у детаљној анализи функције варијантних интонационих карактеристика итд.

У вези са семантиком лексичких јединица (лексема) и њиховом комплексном компонентном структуром (а нарочито у вези са прагматичким, модалним и конотативним компонентама), неким фонемима текста у ширем смислу бави се и лексиколог Стана Ристић. Граматичке, функционалностилске и прагматичке елементе значења партикула, модалних речи и још неких типова лексике ауторка раз-

¹² Austin J. L., 1962, *How to do things with words*, Oxford, Clarendon Press.

¹³ Grice H. P., 1978, *Further notes on logic and conversation*, P. Cole, ur. *Syntax and semantics: Pragmatics*, 9, New York, Academic Press, 113–128; *Presupposition and conversational implicature*, P. Cole, ur. *Radical pragmatics*, New York, Academic Press, 183–198.

¹⁴ Searle J., 1969, *Speech acts*, Cambridge University Press, Cambridge.

¹⁵ Chafe W. L., 1980, *The pear stories: Cognitive, cultural and linguistic aspects of narrative production*, Ablex Publishing Corporation, Norwood.

¹⁶ Бахтин М., 1980, *Проблем говорних жанрова*, III програм РТВ IV, Београд, 233–270.

¹⁷ Schegloff E. A., 1988, *Presequences and indirection: applying speech act theory to ordinary conversation*, *Journal of Pragmatics*, 12, 55–62.

¹⁸ Fleischman S., 1985, *Discourse functions of tense-aspect oppositions in narratives: Toward theory of grounding*, *Linguistics*, 23, 851–882.

матра са становишта савремених лингвистичких теорија (теорије „Смисао-Текст“ и теорије интегралног описа језика) које одражавају, како показују и неки њени радови, и неке карактеристике текста.

Мирјана Поповић, у оквиру различитих друштвених контекста, усмерава своју пажњу на питања дефиниције, класификације, настанка и развоја друштвених термина, при чему предност даје синхроним истраживању на синтагматском, лексичко-семантичком и творбеном плану. У анализи на синтагматском нивоу, она истиче да лексика политичких докумената представља окосницу специјалистичких текстова са друштвеном терминологијом као кључном подлогом, те да се потпун синтагматски опис мора узети за полисемију, синонимију и варијантност термина у ширем политичком дискурсу.

Посебно интересантна истраживања *методских њрисћуија синћаксе везаног текћта* у настави језика и књижевности спроводи Чедомир Ребић. Своје методичке поставке он заснива на резултатима теоријских спознаја о тексту као базичном објекту и на резултатима емпиријских истраживања. Са различитих теоријских аспеката, Ч. Ребић проматра синтаксичку структуру текста, вреднује различита теоријска полазишта и на њима темељи методичке приступе. У оквиру већих синтаксичких нивоа могуће је, сматра Ч. Ребић, комплексније сагледати различите функције језика, као и то да спознаје о већим синтаксичким нивоима од реченице могу омогућити и ученицима успешно откривање вредности уметничког дела. Између осталог, аутор износи став да се изграђеним методичким приступима отварају различите могућности: целовите процене семантичког механизма којим се остварује кохезија текста; откривање приказаних предмета у тексту (семантичких детерминатора и актуализатора тих предмета); одређивање изходних потицаја (семантичког језгра); откривање валентности морфолошких јединица (приказаних предмета у тексту) и откривање других обележја.

1.2. Запажен допринос српској лингвистици текста дали су и неки српски слависти.

Русиста Предраг Пипер у радовима посвећеним лингвистици текста истражује граматику текста у оквирима теорије семантичких локализација (варијанта лексичке теорије падежа). Концептуални апарат, који је разрадио крајем седамдесетих година, аутор примењује у описима различитих граматичких појава у словенским језицима. На основу таквог теоријског приступа, П. Пипер разматра питања структурисања и функционисања текста, поједина питања анафорске употребе заменица изражених у виду типа: *ћај* и *ћај*, природу и функционисање катафоре, хронотипа текста као синтаксичко-семантичке категорије текста, маркера унутрашњих и спољашњих граница текста у вези са корелацијом центрифугалних и центрипеталних сила у тексту, ритмиком текста, функционисањем метатекстуалних прилога у структури пасуса и текста у целини. Поред овога, П. Пипер у својим монографијама: (1) *Заменички њрилози — грамаћички сћаћуис и се-*

манџички џиџови; (2) *Заменички џрилози у срџскохрвајском, руском и џољском језику* — покреће низ питања која се односе на семантику и синтаксу текста.

Русиста Милана Радић-Дугоњић као основни предмет свога истраживања узима лексичке микросистеме блискородних језика, које проучава на контрастивном плану, настојећи да открије својства која карактеришу језичку личност испоређиваних (контрастивних) језика на нултом и мотивационом нивоу. Ауторка у радовима покушава да открије закономерност функционисања семантичког центра и семантичке периферије лексичких јединица у њиховој активной употреби. Типови својстава испоређиваних лексичких јединица реализују се у крупним семантичким блоковима (реченица, текст), у којима оне развијају своје индивидуалне лексичке функције, истовремено с конотативно-прагматичким својствима, која се не запажају увек у дескриптивним и преводним реченицима руског и српског језика.

Украиниста Људмила Поповић у последње време своја истраживања усмерава на анализу дискурса. Полазећи од уважавања фактора адресата и ситуационог модела, посебну пажњу придаје правилима организације епистоларног дискурса у својству социокомуникативне игре, повезаности епистоларног дискурса на макроструктурном нивоу целог низа дијалоске преписке, а такође и језичким реализацијама говорних чинова у епистоларном дискурсу украјинског, руског и српског језика.

Словакиста Мирослав Дудок не користи термин *дискурс* (*текст*) већ *глуџинација текста* да означи повезивање и уланчавање јединица у целине. Он, у духу словачке лингвистике (израсле из прашке лингвистичке традиције), описује начине слепљивања, пре свега реченица, у јединствен (писани) текст, и то на материјалу словачког и српског језика.

1.3. Англисти су у оквиру својих истраживања унеколико допринели развоју српске лингвистике текста.

У том смислу, англиста Ранко Бугарски у већини својих радова и студија бави се различитим питањима врста дискурса. Аутор широку и хетерогену област лингвистике текста испитује са прагматичког становишта, где обрађује низ теоријских и практичних проблема у вези са неким сегментима ове научне дисциплине. Када је у питању однос синтаксе и лингвистике текста, он истиче да се доскора синтакса ограничавала на питање састава реченице, али се у последње време под окриљем *текстуалне лингвистике* проучава и структура језичких и комуникацијских целина изнад нивоа реченице. Слична истраживања, како каже аутор, са тежиштем на структури говорних интеракција, називају се и *анализом дискурса*. Под заглављем *лингвистичке прагматике* освајају се нове и данас актуелне области, при чему се поглед на структуру језика допуњује проучавањем његове употребе у комуникацији, са посебним обзиром на сврху коју корисници језика постижу својим исказима у оквиру различитих говорних чинова.

Англиста, Јасна Левингер у оквиру *конверзационих максима* и теорије говорних чинова (*конверзациони чин као вид вербалне комуникације*) покушава да објасни ословљавање и друге чинове говорења. Једно од њених интересовања је и како саговорници решавају проблем неразумевања у конверзацији (*сјоразумевање и несјоразум у конверзацији*). Слична интересовања у својим истраживањима показује Снежана Билбија која се у дисертацији бави прономиналним анафоричким јединицама и њиховом функцијом у енглеском језику.

Уз англисте треба споменути и германисте: Марина Личен примењује теорију говорних чинова у контрастивној анализи немачког и српског језика (*говорни чинови и њихова реализација, илокутивни тийи „експресива“, говорни чин „ујозорења“, говорни чин директивна, илокутивни тийи „поравњање“* и др.). Марија Добренов у анализи писаног текста примењује достигнућа прагмалингвистике из немачке лингвистичке традиције на материјалу немачког, српског и мађарског језика. Гордана Иричанин у *Методичким основама грамаишке тешкста* и *Анализи дискурса и тешкст-грамаишке у настави страних језика* примењује све оне методе које су познате у немачкој примењеној лингвистици текста.

1.4. Романисти имају такође свој удео у развојним процесима српске лингвистике текста.

Италијаниста Слободан Стевић у својим радовима углавном се бави анализом конверзације а у оквиру анализе дискурса. Аутор испитује корпус неформалних разговора српског језика. У складу са теоријом етнометодологије, у разговорној пракси обраћа пажњу на то како је организована свакодневна језичка делатност. Истражује процесе, системе и механизме који се користе у конверзацији. С. Стевић се у монографији *Социокултурна обележја уџбеника* бави социокултурном анализом текста уџбеника италијанског језика за странце. При томе посебну пажњу усмерава на појам „социокултурни стереотип“ и на његов значај у представљању стране земље на основу приручника, као и на идеолошку условљеност текста приручника. Италијаниста, Мила Самарцић обрађује конекторе из перспективе текстуалне лингвистике, прагматике и семантике у оквиру писаног италијанског језика. Ауторка даје и властиту поделу текстуалних конектора у зависности од тога да ли они имају само функцију планирања и структурисања текста или само фатичку функцију кад одражавају ванјезичке чиниоце говорне ситуације.

Хиспаниста Марина Љујић у својим радовима посвећеним шпанском (и португалском) језику разматра различите проблеме који се тичу домена текст лингвистике. Проучавајући *ипросити* и *сложени иперфекат* индикатива у *ишпанској* и *ипортугалској* дневној *ишамии*, инсистира на деиктивности индикативних времена и предлаже да се на основу тог критеријума дефинишу функционална поља глаголских времена. При дефинисању употребе глаголских времена ауторка прибегава анализи ширих, надреченичних структура. М. Љујић, на-

кон опсежних истраживања, истиче да употреба времена зависи од тога да ли је дискурс у дијалогској форми (у њему доминира сложени перфекат) или у наративној форми (у њему доминира прости перфекат). Ова употреба зависи од географског фактора, будући да је критеријум употребе времена различит у Шпанији (у говорном језику чешћа је употреба сложеног перфекта) од онога у хиспанској Америци (у истим контекстима користи се прости перфекат).

2.0. Поред истраживача који у центар својих истраживања постављају проблеме у вези са лингвистиком текста (или са анализом дискурса), у српској науци о језику и књижевности постоји и знатан број научних посленика других оријентација, који се на разне начине, у најопштијем смислу, баве и анализом текста. Свој допринос овој лингвистичкој дисциплини дају истраживачи и других лингвистичких дисциплина, а пре свега синтаксичари, (лингво)стилистичари, па и теоретичари књижевности¹⁹. Ваља напоменути да се радови истраживача који се индиректно баве лингвистиком текста сврставају у друге лингвистичке дисциплине (синтаксу, стилистику, теорију књижевности). Међутим, многи од њих померају границе својих научних дисциплина и имају интердисциплинарни карактер као и лингвистика текста, обогаћујући и продубљујући језичку анализу. Такви радови често траже одговоре и налазе решења како да наведене научне дисциплине приближе теорији текста и на тај начин провере сензибилитет њених метода у анализи тзв. „надреченичних структура“. Зато смо неке од њих уврстили у лингвистику текста, јер ова лингвистичка дисциплина проучава све језичке нивое. Тако да синтаксичке, стилистичке и књижевноуметничке јединице које се посматрају као саставни делови надреченичних структура истовремено чине и предмет истраживања лингвистике текста. На основу примене теорије лингвистике текста и у синтакси, стилистици и поетици списку од десетак до сада издвојених њених дисциплина²⁰ могле би се додати и следеће:

¹⁹ Ако се лингвистика текста схвати као језичка дисциплина која у најширем смислу проучава текстове, онда се она мора довести у везу: (а) са *сјааром рејториком* (која је третирала главне елементе говора: диспозицију — системско рађање говорникових мисли, слокуцију — језичко уобличавање, меморизацију и њену функцију у реализацији говорништва) и (б) са *сјааром сјаивистиком* (која је још од Квинтилијана за основе доброг стила узимала три основна начела: тачност, јасност и прикладност). Корени лингвистике текста имају свога упоришта и у другим научним дисциплинама, пре свих у *антиројологији* (која испитује људски језик као израз значења митова), *иаг-мемики* (која разматра везе између језика и околности у којима се одвија комуникација), *социологији* (која проучава конверзацију као начин социјалне организације и интеракције), *етнометодологији* (која истражује корелације између говорних образаца и социјалне улоге групе, као и говорних конверзација и њихових промена). Поред ових, треба поменути и друге научне дисциплине: *психологију*, *филозофију језика*, *теорију књижевности*, као и дисциплине које су се током последњих 40 година „удвојиле“ са лингвистиком (*психолингвистика*, *социолингвистика*, *антиројолошка лингвистика*, *когнитивна лингвистика*, *прагматика*) — које су заинтересоване да објасне језичку делатност.

²⁰ То су: формална текст лингвистика, филозофска текст лингвистика, комуникативна текст лингвистика, моделтеоретска лингвистика, лингвистика парцијалне текст

„макросинтакса лингвистике текста“, „макростилистика лингвистике текста“ и „макропоетика лингвистике текста“.

2.1. Имајући све ово у виду, у даљем излагању представимо рад и оних српских лингвиста који у своја истраживања укључују и елементе лингвистике текста. Бавећи се интерном структуром текста, они примењују текстуалносинтаксичке методе истражујући неке синтаксичке међуодnose изван граница реченице, на надреченичном нивоу. Своја занимања за анафорику, ред речи, прономинализацију, положај реченичког акцента, интонацију, емфазу и контраст, узрочне односе међу реченицама поређаним без везника, синтаксичко-семантичке односе реченица, слагање времена, семантичку и прагматичку проблематику текстовних јединица — они не објашњавају само на нивоу реченичке граматике.

Синтаксичар Милка Ивић различитим питањима словенске и српске синтаксе често приступа са позиција текста. У знатном броју радова велику пажњу посвећује сагледавању неких поступака који се примењују у језику при устројавању исказа у кохерентну синтаксичко-семантичку целину којим се преноси не само одређена порука него и информација о присуству/одсуству експресивног набоја, као и друге прагматичке информације. М. Ивић, између осталог, показује да се о феномену фактивности предиката може ваљано просуђивати једино ако се реченица са таквим предикатом посматра у већој текстуалној целини. У радовима у којима се бави проблематиком реченичне кондензације ауторка своје анализе често врши на већим текстуалним целинама. Зато истиче да се појава реченичне кондензације не може успешно сагледати и тумачити у оквирима реченице, јер кондензацију управо омогућује уклопљеност реченице у шири језички дискурс. Поред тога, М. Ивић указује на различите начине повезивања реченица у веће смисаоне целине, као и на елементе у реченици који се ослањају на шири текст. Ауторка указује и на супротну појаву — на елементе текста који су у директној вези са реченицом у којој је извршена кондензација. Разматрајући функционалну перспективу реченице, М. Ивић истиче да је она текстуално условљена (*дискурсом условљена њерсејективизација*).

У неким радовима из синтаксе Милорад Радовановић примењује модерне приступе појединим језичким (а такође и синтаксичким и семантичким) феноменима, којим је показао како се по систему мреже могу повезивати унутарјезичке (= граматичке) и изванјезичке (= прагматичке) чињенице и односи. У оваквом приступу језичким чињеницама на теоријском плану, а и у граматичком представљању, аутор узима у обзир све релевантне језичке и нејезичке елементе. Тако се у опису при нормирању уважавају и чињенице ширег, нејезичког контекста и неких видова језичке употребе који се тичу спе-

лингвистике, лингвистика контекстуалне текст лингвистике, лингвистика контекстуалне теорије текст лингвистике итд.

цијалних функционалних стилова. Када се бави номинализацијом, кондензацијом, декомпозицијом, нарацијом и парцелацијом, које се тичу језичке употребе (поступка), М. Радовановић истиче да су оне као појаве стилске природе условљене углавном екстралингвистичким факторима (истим или сличним процедурама апстрактног мишљења, сродним културним типовима, мање или више идентичним функционалним и ситуационим контекстима језичке употребе). У анализи књижевних текстова М. Радовановић показује да је најфреквентније средство нарације презент имперфективних глагола, чији се наративни низ стилски ефектно може прекидати презентом перфективних глагола или аористом.

Изучавајући конструкције за исказивање пасива у српском језику, Ксенија Милошевић излази изван оквира реченице и овај проблем проучава у оквирима свих текстовних јединица. Ауторка истиче да су реченице којим се у српском језику исказује пасив хармоничне и често се та хармонија разрешава у оквиру већих текстуалних целина, а не у оквиру реченице. К. Милошевић указује и на то да се агенс у српском језику ретко изражава експлицитно у реченици са пасивним значењем, него се он најчешће може утврдити у структури веће језичке целине.

И други синтаксичари, као нпр. Милош Ковачевић и Срето Танасић, дотичу се у неким аспектима лингвистике текста. Овај први, бавећи се, између осталог, и истраживањима *семантичког узрочног њоља* захвата и проблеме успостављања мреже узрочних везника који учествују у стварању новог типа синтаксичке јединице: или у творби граматичког или у творби лексичког конектора (анафорски заменички прилози и прилошки изрази), зависно од тога да ли су у катафорској или анафорској функцији. С. Танасић у мнографији „*О њрезенију у савременом српском језику*“, у поглављу *О ѡрезенију за исказивање садашњих радњи* експлицитно истиче да се значење презента за исказивање нереференцијалне радње и радње која не припада садашњости једино може идентификовати само у контекстима који прелазе оквире једне реченице.

2.2. Када су у питању текстуалнолингвистичка и лингво(стили-стичка) истраживања, постоји посебан проблем њиховог разграничења. Познато је да ове две научне дисциплине имају заједничког претходника — реторику²¹. С обзиром на то, ова се два научна подручја умногоме подударају, мада постоје неке разлике у њиховим полазним одређењима, које, у овом раду, остављамо по страни. Предмет стилистике, у општим цртама, јесте, као и код лингвистике текста, сâм текст. Стилски контекст се једино може одредити на темељу лингвистичких критерија. Међутим, за нас је посебно важно то што се

²¹ Исп.: Гиндин И. С., 1990, *Была ли риторика „донаучной“ теорией текста?*, *Tekst w kontekście (Zbiór studiów)*, pod redakcją Teresy Dobrzyńskiej, Wrocław — Warszawa — Kraków, 7-32.

о стилу може говорити како на нивоу целовитог литерарног дела (целовитог текста²²), тако и на темељу саставних делова једног литерарног дела (изоливаног дела текста). Ако се пође од одређења текста (или дискурса) као објекта језичког система, кода или компетенције, или његовог одређења као објекта употребе, говора, поруке, перформације, лако се може установити да је ово друго одређење, иако са лингвистичким карактеристикама, примерено и стилистици, која се бави употребом језичких средстава, као и функцијама самих исказа. Ово показује да се лингвистика текста може одредити као средишња дисциплина у односу на све друге научне области које се баве текстом баш зато што се она занима за општа питања и проблеме текста, док се стилистика (као поетика и синтакса) бави само неким специфичним појавама унутар текста. Отуда код српских стилистичара лингвистички оријентисаних у већини њихових радова, наилазимо на истраживања која су у складу са методама и теоријским поставкама лингвистике текста.

Русиста Бранко Тошовић у великом броју својих радова постављену проблематику разматра у оквирима различитих текстовних јединица. Тако се у монографији *Стилистика глагола* бави лексичко-стилистичким и граматичко-стилистичким потенцијалом глагола на контрастивном плану (у руском и српском језику). Истраживања, особито када су у питању глаголске фигуре, поставља у оквире надреченичних структура. На овај начин аутор, у извесном смислу, врши декомпоновање и деконструисање текста у прозном дискурсу (почев од пасуса, параграфа, поглавља, до читавог дела) и стиховном (почев од римованих стихова, строфа, делова песме, до целе песме).

Србиста Милосав Ж. Чаркић, поред појединачних радова, у обимнијим студијама („*Фоника сѝиха*“ и „*Фоностилистика сѝиха*“) проучава поетски језик на нивоу фонетике језичког израза у којима, бавећи се мрежом гласовних понављања у текстовним структурама, запажа да све гласовне фигуре, поред других, имају изразиту и кохезиону функцију, посебно на нивоу самосталних композиционих целина: строфе, дела песме и целе песме. Ове фоничке структуре као битан чинилац језичког збивања у поетском делу, како истиче М. Ж. Чаркић, важан су фактор организације, аутоматизације и дезаутоматизације одређеног поетског текста. Уз то, аутор ове фоничке структуре проучава и као елементе који имају изражену информациону функцију у процесу поетске комуникације.

Русиста Андреј Стојановић бави се углавном питањима конфронтативне (контрастивне) функционалне стилистике. На материјалу писане варијанте научног стила (научно-технички текстови, жанр уџбеника и приручника) савременог руског и српског језика и уз примену метода лингвистичке статистике аутор истражује проблеме такозване велике синтаксе. При томе се употреба језичких средстава

²² О овоме в. нешто више у: Кожина М. Н., 1995, *Цельный текст как объект стилистики текста*, *Stylistika IV*, Ополе, 33–53.

доводи у тесну везу са екстралингвистичким факторима конкретног функционалног стила. У одељку *Међуреченични конектори као йоказативели компресивних йенденција* докторске дисертације (која је у штампи) дотиче се проблема везаности говора (кохезије) на конфронтативном (руско-српском) плану. Стојановић закључује да спецификум изражавања категорије везаности текста у испитиваним језицима зависи од самог функционалног стила као сврсисходно организованог система.

2.3. Будући да свако књижевно дело пре свега представља текст као уобличени језик, може се и сама књижевност одредити као језичка делатност, као поступак структурирања текста. За књижевни текст посебно је важна разлика између рекурентних и нерекурентних конституената. Прве су задане самим текстом — то су творбене конституенте; друге тексту дају особит печат — то су обликовне конституенте. Овако схваћен текст показује да текстуална лингвистика није искључиво лингвистичка дисциплина него да добрим делом задира у подручје књижевне теорије. Зато се поезика (књижевна теорија) често одређује као искуствена наука која се бави теоријом структуре књижевних текстова, односно језичких књижевноуметничких творевина. Из овога проистиче да су, прво, објекти поезике језичке појаве и као такве предмет лингвистичког истраживања; друго, да постоји више општих методолошких проблема који се напоредо појављују и у поезици и у лингвистици. Отуда се у поезици неретко користе лингвистичка истраживања, јер се једино помоћу њих могу издвојити релеативно тачни језички модели и објаснити процеси језичког уобличавања књижевног текста. Реч је заправо о структурирању текста на разним плановима: садржајном, смисаоном, језичком, граматичком, стилском. Иако у српској науци о књижевности (теорији књижевности — поезици) делује велики број истраживача и теоретичара, овом приликом поменућемо двојицу: Новицу Петковића и Слободана Вукобра-та, који су лингвистички усмерени.

Српски теоретичар књижевности Новица Петковић, разматрајући кохерентности књижевног текста, истиче да овај појам не обухвата само један од видова појавности текста, већ да подразумева и његову граматичку организацију: синтаксичко-семантичке, тематске и прагматичке особености. При томе аутор велику пажњу поклања и његовој концесији, односу конституенти и контекстуалних елемената унутар конкретног текста, што је важан чинилац организације текста. Међу више врста кохерентности (асерторичка, актанцијална, временска), Н. Петковић, с разлогом, највише инсистира на кохерентности која настаје употребом неке заједничке формалне или садржајне инваријанте (исти метар, исти ритам, рима, синтаксичка структура итд.). Када се бави *елементима књижевне семиотике*, Н. Петковић, између осталог, покушава да открије основне законитости по којима настаје текст и тада своја истраживања усмерава ка лингвистици текста, где јасно разграничава природнојезички текст од књижевноуметничког текста. Када говори о *лингвистици текста* или *текстовној лингви-*

стици, износи следеће: „У оквиру ове поддисциплине и лингвисти и теоретичари књижевности настоје да открију извесна општија правила по којима се склапа текст. Али и они сами у току две последње деценије предлажу различите термине за текст: *дискурс*, *излагање*, *говорна творевина*, *говорни жанр* и сл.“²³. Након интересантних запажања о природи, структури и функцијама текста (пре свега књижевноуметничког текста), Н. Петковић износи веома интересантан закључак да је текст „само функционална и несјална величина“²⁴.

Нешто друкчијег усмерења је англиста Слободан Вукобрат, који у оквиру продубљених анализа књижевног израза, заснованих на минуциозној интерпретацији књижевног дискурса, врши разраду књижевностилистичких одлика поетског израза узимајући у обзир веће (надреченичне) текстовне целине књижевног текста.

3.0. На крају да кажемо да лингвистика текста — анализа дискурса као превасходно лингвистичка дисциплина тек осваја простор у српској науци о језику, стилистици (пре свега лингвостилистици) и теорији књижевности. Њену актуелизацију у најновијим приступима језичким феноменима потврђује, поред наведеног, и то што је на Међународном састанку слависта у Вукове дане (1991) тема била *Дискурс српскохрватског језика и језички нивои*, и што неки часописи у континуитету објављују радове из ове научне области²⁵. Међутим, како смо показали, истраживачи српског језика, као и истраживачи који се баве компаративним и контрастивним проучавањима српског и страних језика, користе се тек неким елементима лингвистике текста. За сада не постоји одређена систематичност у истраживању лингвистике текста, а отежавајућа околност је и то што највећи број радова објављених по многобројним публикацијама разнородног усмерења долази и из различитих монодисциплина. То отежава комплетнију синтезу и сагледавање и оних проблема који су можда већ решени. Ипак, један детаљнији и свеобухватнији увид у српску лингвистичку литературу омогућио би доношење вредносног суда о стању лингвистике текста или анализе дискурса у српској средини.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Бабић Ј., 1977, *Searlova teorija govornih akata i jeste—treba' pitanje*, Филозофске студије IX, Београд, 151–208.
2. Берисављевић С., 1986, *Језик и њол: њишуре и занимања жене у банци*, Прилози проучавању језика, 22, Нови Сад, 119–132.

²³ Н. Петковић, 1995, *Елементи књижевне семиотике*, Београд, 89.

²⁴ Исто, 90.

²⁵ *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* — Матица српска Нови Сад — излази од 1957; *Израз* — часопис за књижевну и умјетничку критику, Сарајево излази од 1957; *Књижевни језик* — часопис за језик и књижевност, Институт за језик и књижевност, Сарајево — излази од 1972; *Књижевности и језик* — часопис Друштва за српски језик и књижевност Србије, Београд — излази од 1954.

3. Билбија С., 1983, *Проминални анафорички процеси у савременом енглеском језику* (докторска дисертација), Београд.
4. Брачић С., 1981, *Die einstellung des senders zum sachverhalt — unter dem tehtlinguistischen aspekt*, Зборник радова Института за стране језике и књижевност, 3, Нови Сад, 269–277.
5. Бугарски Р., 1968, *On the interrelatedness of grammar and lexis in the structure of English*, *Lingua* 19/3, Amsterdam, 233–263.
6. Бугарски Р., 1984, *Језик и лингвистика*, поглавље XI: „О предмету и живојном добу лингвистике“, Београд, 291–313.
7. Бугарски Р., 1986, *Језик у друштву*, Београд.
8. Бугарски Р., 1986, *Лингвистика у њрмени*, поглавље I, „Лингвистика и њене дисциплине“, Београд, 15–23.
9. Бугарски Р., 1993, *Језички ниво, дискурс, њекст: ѡјмовно-ѡтерминолошки осврѡт*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 14–19.
10. Васић В., 1979, *Говорно ѡнашање ѡредставника савременог срѡскохрватског језика у ситуацији обраћана*, Прилози за проучавање језика, 15, Нови Сад, 57–70.
11. Васић В., 1993, *Говор сестре са браћом*, Нови Сад.
12. Васић В., 1993, *Дискурс новинских рекламних огласа* (докторска дисертација), Нови Сад.
13. Влајић-Поповић Ј., 1993, *Један семантички ѡмак код ономајѡејских и експресивних глагола: „ударати“ — „јести“*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 125–132.
14. Вукобрат С., 1978, *О ѡесничкој ѡрансѡозицији биографских ѡдатака. Уз две ѡесме Сѡивена Слендера*, *Савременик* 8–9, Београд, 141–169.
15. Вукобрат С., 1981–82, *Стилистичка анализа књижевног ѡекста у служби језичке наставае на универзитету*, *Годишњак Савеза друштва за примењену лингвистику Југославије*, 4–5, Загреб, 203–207.
16. Вукобрат С., 1988, *Идејна и стилска раван у два Шекспирова монолога о часѡти* (I Хенри IV, 1, 3, 199–206; V 129–141), *Преводна књижевност*, 181–192.
17. Вукобрат С., 1991, *О ѡесми у ѡрози и модерној лирици, Романсијер Виѡѡинија Вулф и ѡесникиња Ирена Врѡан*, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, XXXIX/3, Нови Сад, 425–490.
18. Вукобрат С., 1995, *О англизмима и енглеским именима у роману „Беснило“ Борисава Пекића*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23/1, Београд, 177–184.
19. Гојков Г., 1995, *Когнитивни стил у дидактици*, Вршац.
20. Димитријевић Н., 1982, *Језик и мозак: избор ѡрлога из неуролингвистике*, Бањалука.
21. Дудок М., 1987, *Glutinacija textu v slovenčine a serbochorvatčine*, Нови Сад.
22. Дудок М., 1993, *Секвенцијска грамаѡика ѡекста и оријентациони ѡекста*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 62–66.
23. Ђорђевић Р., 1985, *Контрѡастивна анализа и језичке универзалије*, *Анали Филолошког факултета*, 16, Београд, 29–36.
24. Ђукановић М., 1993, *Појам дискурса са сѡановиѡѡѡѡ ѡеорије ѡревођења*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 89– 93.
25. Ивић И., 1978, *Čovek kao animal symbolicum*, Београд.
26. Ивић М., 1970, *On the Part — Whole Relation and its Linguistic Consequences*, *Studies in General and Oriental Linguistics*, Sh. Kawamoto, Tokyo, 281–286.
27. Ивић М., 1973, *Нека ѡѡѡѡѡѡ ѡеда речи у срѡскохрватској зависној реченици с везником ДА*, *Зборник за филологију и лингвистику*, XVI/1, Нови Сад, 187–195.
28. Ивић М., 1976, *Проблем ѡерсѡекѡивизације у синѡакси*, *Јужнословенски филолог*, XXXII, Београд, 29–46.
29. Ивић М., 1977, *Теоријско-методолошки ѡроблеми словенске синѡаксе везани за концепѡѡ „фракѡивностѡѡ“*, *Јужнословенски филолог*, XXXIII, Београд, 1–16.
30. Ивић М., 1977, *Сѡрукѡурирање реченице ѡри исказивању измишљеног, лажног*, *Slavice slovace*, 12/3, 205–208.

31. Ивић М., 1979, *Предикатска кондензација у графичком опису словенских језика*, Реферати од X заседање на међународната комисија за изучавање на грама-тичката структура на словенските литературни језици, Скопје, 117–122.
32. Ивић М., 1983, *О реченицама којима се доуђује глагол 'найти'*, у књизи: Лингви-стички огледи, Београд, 139–153.
33. Ивић М., 1996, *О исцрпљивању облика СЕ у српским репликативним реченицама*, Славистични студии в помен на проф. Иван Леков, Софија, (у штампи).
34. Ирчинанин Г., 1983, *Анализа дискурса и текствено-граматика у настани сираних је-зика*, Зборник радова са II симпозијума Контрастивних језичких истраживања, Нови Сад, 5–10.
35. Ирчинанин Г., 1997, *Методичке основе граматике текста* (рад припремљен за штампу).
36. Јовић Д., 1982, *Књижевни језик и урбани идиом*, у зборнику радова: Језик у са-временој комуникацији, Београд, 34–52.
37. Јовић Д., 1983, *Наш језик и ми*, Преводац, 2, Београд, 7–12.
38. Јовић Д., 1984, *Научни језик према свакодневном комуникативном језику*, у збор-нику радова: Прилози теорији уџбеника, Београд, 195–205.
39. Јокановић-Михајлов Ј., 1988, *Дијалог у неким облицима јавног комуницирања*, Књижевност и језик, 3–4, Београд, 262–267.
40. Јокановић-Михајлов Ј., 1989, *О интонацији уметничких реченичних делова*, X кон-ференција међународне комисије за фонетику и фонологију словенских језика, АНУБиХ, Сарајево, 73–75.
41. Јокановић-Михајлов Ј., 1991, *Интензивна обележја исказа у јавном комуници-рању*, Књижевност и језик, 4, Београд, 470–477.
42. Јокановић-Михајлов Ј., 1993, *Прозодијска средства у организацији дискурса*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 118–124.
43. Јокановић-Михајлов Ј., 1995, *Стилистички стилус варијантних интонационих об-лика*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23, Београд, 81–89.
44. Јокановић-Михајлов Ј., 1996, *Интонационе карактеристике чинаног текста*, Срп-ски језик, 1–2, Београд, 132–143.
45. Катњић-Бакаршић М., 1993, *Градациони конектори у српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 82–88.
46. Кликовац Д., 1996, *Метафора као средство за разумевање текста*, Српски језик, 1–2, Београд, 422–431.
47. Ковачевић М., 1988, *Узрочно семантичко поље*, Сарајево.
48. Ковачевић М., 1991, *Грамматика и стилистика стилских фигура*, Сарајево.
49. Ковачевић М., 1993, *Антиципација неких текстуалнолингвистичких рјешења у те-орији риторичких фигура*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Бео-град, 46–56.
50. Кос Г., 1980, *Мogućности текстуалне лингвистике у настани немачког језика*, Зборник радова Института за стране језике и књижевност, 2, Нови Сад, 307–314.
51. Костић А., 1983, *Проблеми когнитивне организације језика: Питање одвојивости домена*, Психологија, 16/1, Београд, 124–134.
52. Костић А., 1990, *Количина информација као једини детерминатор когнитивне об-раде инфлексивне морфологије*, СОЛ, 10–11, Загреб, 169–186.
53. Левингер Ј., 1987, *Споразумјевање и неспоразум у конверзацији*, СОЛ, 2/2, Загреб, 41–50.
54. Левингер Ј., 1988, *Конверзациони чин као вид вербалне комуникације*, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу (докторска дисертација), Загреб.
55. Личен М., 1980–81, *Питања као говорни чинови и њихова реализација у српско-хрватском и немачком*, Годишњак Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије, 4–5, Загреб, 256–269.

56. Личен М., 1983, *Илокутивни тип „експресива“: контрастивна анализа немачког и српскохрватског извињања*, Зборник радова на симпозијуму: Контрастивна анализа и настава страних језика, Београд, 117–125.
57. Личен М., 1984, *Говорни чин „уйозорења“ у немачком и српскохрватском*, Годишњак Савеза друштва за примењену лингвистику Југославије, 7–8, Сарајево, 753–757.
58. Личен М., 1987, *Говорни чин директива и њихова језичка реализација у немачком и српскохрватском језику*, Нови Сад.
59. Личен М., 1988, *Илокутивни тип „йоравњање“ — оштите одлике*, Зборник радова Института за стране језике и књижевности, 9, Нови Сад, 286–292.
60. Личен М., 1989, *Дефиниција партикула у немачком и српскохрватском*, IV симпозијум контрастивна језичка истраживања, Нови Сад, 225–234.
61. Лукатела Г., Костић А., 1982, *Психолошка реалности грамаике*, Психологија, 15/1–2, Београд, 21–32.
62. Љујић М., 1987, *Индикативна средства за исказивање прошлости и претипрошлости у португалској и шпанској дневној шпалми* (магистарски рад), Београд.
63. Љујић М., 1997, *Прости и сложени перфект индикатива у шпанској и португалској дневној шпалми*, *Анали Филолошког факултета*, Београд, (у штампи).
64. Милошевић К., 1972, *Неки аспекти семантичког односа конструција пасивне (са првим придевом) и рефлексивне у савременом српскохрватском језику*, *Књижевни језик*, 1/3–4, Сарајево, 63–86.
65. Милошевић К., 1973, *Темпорална значења и синтаксичка вриједности конструција Сор (praes., perf.) part. pas. у српскохрватском језику*, *Јужнословенски филолог* XXX/1–2, Београд, 423–437.
66. Милошевић К., 1974, *Улога имперфективног вида и неких других елемената глаголског значења у семантичком конструисању и интерпретацији једног типа предиката*, *Зборник за филологију и лингвистику*, XVII/1, Нови Сад, 139–171.
67. Мишеска-Томић О., 1987, *Syntax and syntaxes*, Београд.
68. Мишчевић Н., 1981, *Из новијих дискусија о нарави значења*, *Дело*, 27/9, Београд, 54–66.
69. Морњак-Бамбураћ Н., 1993, *Књижевни систем као текст*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 21/2, Београд, 71–77.
70. Мразовић П., Вукадиновић З., 1990, *Грамаика српскохрватског језика за сџранце*, Сремски Карловци.
71. Mulai J., 1985, *Прагматичке и синтаксичко-семантичке карактеристике једне говорне ситуације у двојезичној средини: разговор између продаваца и купаца*, *Прилози проучавању језика*, 21, Нови Сад, 113–129.
72. Остин Ј. Л., 1981, *Перформативни искази*, *Дело*, 27/9, Београд, 54–66.
73. Остин Ј. Л., 1993, *Како деловати речима*, Нови Сад, (у штампи).
74. Петковић Н., 1975, *Језик у књижевном делу*, Београд.
75. Петковић Н., 1979, *Проблеми композиције у семиотичкоме освештавању Бориса Успенског*, предговор: Б. Успенски, *Поетика композиције. Семиотика иконе*, Београд, 9–61.
76. Петковић Н., 1984, *Од формализма до семиотике*, Београд.
77. Петковић Н., 1988, *Два српска романа*, Београд.
78. Петковић Н., 1990, *Огледи из српске књижевности*, Београд.
79. Петковић Н., 1994, *Лирика Милоша Црњанског*, Београд.
80. Петковић Н., 1995, *Елементи књижевне семиотике*, Београд.
81. Петровић С., 1993, *Парне речи и йонавњања џурског йорекла у српскохрватском језику кроз разне језичке нивое*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 21/2, Београд, 102–109.
82. Piaget J., 1967, *Психологија, интердисциплинарни односи и систем наука*, *Психологија*, 1/1, Београд, 95–112.

83. Пипер П., 1983, *Заменички њрилози (граматички сџајџус и семантички џиџиови)*, Нови Сад.
84. Пипер П., 1987, *Референцијалности и исказ у исказу*, *Анали Филолошког факултета*, Београд, 263–272.
85. Пипер П., 1988, *Заменички њрилози у срџскохрвајском, руском и џовљском језику*, Београд.
86. Пипер П., 1988, *О цџиџираној референцијалности у „Срџским народним џриџиови-јџејикама“*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 17, Београд, 209–218.
87. Пипер П., 1988, *О редним џрилозима у срџскохрвајском језику*, *Foli Philologica jugoslavo-Polonica* T. I, 263, Slaski, 23–38.
88. Пипер П., 1991, *Хроџиџиој џексџа као функциоџално-семантичка категорија срџскохрвајског језика*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 20/2, Београд, 23–31.
89. Пипер П., 1994, *Дискурсни маркери и џемџиџиорална локализаџија*, *Граматиџа и семантиџа на славјанските езиџи в комуџикативен аспект*, *Софија*, 55–64.
90. Пипер П., 1996, *О функцијама и џиџиџиовима катџаџоре*, *Истраживања језика и око језика*, Београд, 61–70.
91. Половина В., 1992, *Савремена џексџи лингвистџиџа и џена џримена*, *Живи језиџи*, 20/1–2, Београд, 124–134.
92. Половина В., 1983, *Пасус као јединиџа контрастиџивног џроучавања*, у зборнику радова: *Контрастиџна анализа и настаџа страних језика*, Београд, 111–117.
93. Половина В., 1984, *Граматиџа говорног језика*, у зборнику радова: *Граматиџа у настаџи материџег и страних језика*, Београд, 83–90.
94. Половина В., 1985, *О џиџиџиџеби глаголских времена у савременом срџскохрвајском разговорном језику*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 14/2, Београд, 97–103.
95. Половина В., 1986, *Лексџичко-семантиџичка кохезија у разговорном језику*, Београд.
96. Половина В., 1986, *Сасџаџав и дисџтрибуџија колокаџија у еџглеском разговорном језику*, *Живи језиџи*, 23/1–4, Београд, 46–54.
97. Половина В., 1987, *Акџиџуелни џроблеми лингвистџичке џраграматџике*. *Анали Филолошког факултета*, XVIII, Београд, 237–261.
98. Половина В., 1990, *Нараџија у свакодневном разговору*, *Књижевност и језик*, 3, Београд, 211–215.
99. Половина В., 1990, *The basic verba dicendi and their cohesive role in spoken conversational language*, *Acta linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Tom 39/1–4, Budapest, 193–200.
100. Половина В., 1992, *Огледи из џиџиџиџе лингвистџичке*, Београд.
101. Половина В., 1993, *Реформулаџија смисла у дискурсу и језички нивои*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 21/2, Београд, 110–117.
102. Половина В., 1996, *Теџоријски сџајџус џџџмова дискурс и џексџи*, *Српски језик* 1–2, Београд, 409–414.
103. Половина В., 1997, *Глагол „знаџи“ у разговорном језику*, *Зборник Матиџе српске*, Нови Сад (у штампџи).
104. Половина В., 1997, *Нека џиџиџања норме у џиџама говорника*, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд, (у штампџи).
105. Поповиџ Љ., 1995, *Дискурсни маркери в еџпистољарном дискурсе украџинског и сербског језиков*, *Лингвистџа на текста*, *Велико Тџърново*, 169–180.
106. Поповиџ Љ., *Иџџиџерџеџиџиџиџности у еџпистољарном дискурсу украџинског и срџског језика*, *Зборник радова 5. симпозијума Контрастиџна језичка истраживања*, Нови Сад, (у штампџи).
107. Поповиџ Љ., 1996, *Језыковая реализаџија беџабитивџов в еџпистољарном дискурсе русског, украџинског и сербског језиков*, IV *Меџдународниџ симпозијум МАПРЈЛ*, „Сопоставитељные и сравнительные исследования русского и других языков“, Београд, (у штампџи).

108. Поповић Љ., 1996, *Высказывание, навязывающее „общение“ в эпистолярном дискурсе*, Wuzaz i zdanie w jezykach slowianskih (opis, konfrontacija, przeklad), Wroslaw, (у штампи).
109. Поповић М., 1986, *О комуникативној функцији језика*, Зборник: Језик и међународно комуницирање, Сарајево, 203–208.
110. Поповић М., 1987, *Стереотији у језику масовних комуникација*, Култура, 76–77, Београд, 194–198.
111. Поповић М., 1991, *Аспекти друштвене лексике у језику масовних комуникација*, Језик и стил средстава информисања, Сарајево, 126–130.
112. Поповић М., 1992, *Лексика поилићких докумената (теоријско-методолошки прицији)*, Загреб, (докторска дисертација).
113. Радич-Дугоњић М., 1991, *Међујезички хомоними у руском и српскохрватском језику*, Славистички зборник, 6, Горњи Милановац.
114. Радич-Дугоњић М., 1996, *Лексичко-семантички проблеми при проучавању словенских језика*. Зборник радова са јубиларног научног скупа „Сто година полониистике у Србији“. Београд, 121–127.
115. Радич-Дугоњић М., 1996, *Творбено-семантички процеси у лексици из области информатике*, Зборник радова: О лексичким позајмленицама, Суботица–Београд, 319–327.
116. Радич-Дугоњић М., 1996, *Семантичко јдро и его место в комплексној структури лексического значения слова*, IV Международный симпозиум МАПРЯЛ, „Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков“, Београд, (у штампи).
117. Радовановић М., 1969, *О нарративним глаголским облицима*, Прилози проучавању језика, 5, Нови Сад, 49–59.
118. Радовановић М., 1971, *Реченице са анонимним агенсом у језику Љубомира Недића*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIV/1, Нови Сад, 181–190.
119. Радовановић М., 1977, *Именица у функцији кондензатора I*, Зборник за филологију и лингвистику, XX/1, Нови Сад, 63–144.
120. Радовановић М., 1982, *Лексичка семантика и граматичка интентуација номинализованих исказа*, Studia gramatyczne V, Wroslaw, 127–130.
121. Радовановић М., 1990, *Синси из синтаксе и семантике*, Сремски Карловци.
122. Радовић-Тешић М., 1972/73, *Предлог код уз генитив глаголских и других аиторактивних именица у функцији одређивања времена и његове семантичко-синтаксичке оозиције*, Наш језик, XIX, св. 4–5, Београд, 228–255.
123. Радовић-Тешић М., 1976, *Предлог код с генитивом неправих (конкретизованих глаголских именица*, Наш језик, XXII, св. 3, Београд, 101–115.
124. Радовић-Тешић М., 1984, *Проблем обраде фигураивних значења у оисаним речницима*, Зборник радова: Лексикографија и лексикологија, Нови Сад — Београд, 147–150.
125. Ребић Ч., 1987, *Методички прицији синтакси везаног текста*, Сарајево.
126. Ребић Ч., 1989, *Модели интентуације књижевног текста*, Бања Лука.
127. Ребић Ч., 1989, *Од семантичког записа до консентиуисања естетског предмета*, Сарајево.
128. Риђановић М., 1980, *Неки важнији елементи једне скице за теоријску контраритивну анализу*, у зборнику радова: Контрастивна језичка истраживања, Нови Сад, 15–24.
129. Риђановић М., 1985, *Језик и његова стурктура*, поглавље: *Гране и граници лингвистичке науке*, Сарајево, 24–28.
130. Ристић С., 1994, *Речце као јединице лексичког синсиема (фрагментичко-когнитивни прицији)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 22/2, Београд, 155–161.
131. Ристић С., 1994, *Илокуцијске композиције у стурктури лексичког значења партикула*, Јужнословенски филолог 50, Београд, 145–154.
132. Ристић С., 1994, *Конотативни аспекти значења експресивне лексике*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XXXVII/1–2, Нови Сад, 537–542.

133. Ристић С., 1996, *Тийови експресивне лексике у савременом српском језику („модел особа + психичка или морална особина“)*, Јужнословенски филолог, LII, Београд, 57–78.
134. Ристић С., 1996, *Неке карактеристике експресива у делима Стевана Сремца*, Зборник реферата са научне конференције „Књижевно дело Стевана Сремца — ново читање“, Ниш, (у штампи).
135. Ружић Ж., 1978, *Основи културе говора*, Београд.
136. Савић С., 1977, *Како близанци уче да говоре*, Нови Сад.
137. Савић С., 1978, *Mother — child verbal interaction: the functioning of completion in the twin situation*, Journal of Child Language, 6/1, 153–158.
138. Савић С., 1980, *How twins learn to talk*, London.
139. Савић С., 1983, *Проблеми прагматичке синонимije у дискурсу*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 12/1, Београд, 31–35.
140. Савић С., 1984, *(Не)могућности интердисциплинарног истраживања код нас*, Место науке у нашем друштву, Удружење универзитетских наставника и других научних радника, Нови Сад, 35–40.
141. Савић С., 1985, *Из проблемаишке глаголских облика: нараитивни презент*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 14/2, Београд, 87–40.
142. Савић С., 1986, *Наративи код деце*, Нови Сад.
143. Савић С., 1989, *Интеркултурализам као облик образовања деце миграната*, Нови Сад.
144. Савић С., 1991, *Прагматички аспекти у нарацији у српскохрватском стандардном језику*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XX, Нови Сад, 149–155.
145. Савић С., Јоцић М., 1975, *Some features of dialogue between twins*, International Journal of Psycholinguistics, 4, 34–51.
146. Савић С., Половина В., 1989, *Разговорни српскохрватски језик*, Нови Сад.
147. Савић С., Војновић Т., 1992, „Нек’ божја ријеч уђе у наи живој“: анализа дискурса хомилије, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XXXV/2, Нови Сад 133–159.
148. Савић С., Спасић Љ., Васић В., Војновић Т., 1993, *Селективна библиографија о времену и аспекти у модерном српскохрватском језику, 1900–1992*, EUROТАР Working Papers, Series VI/4, 1–43.
149. Самарцић М., 1991, *Конектори у савременом италијанском језику* (магистарски рад), Београд.
150. Самарцић М., 1995, *Предлог за таксономију текстуалних конектора у италијанском језику*, Italica Belgradensia, 4, Београд, 67–79.
151. Самарцић М., 1996, *Прагматички или сољваињи конектори у савременом италијанском језику*, Живи језици, Београд, (у штампи).
152. Симић Р., 1974, *Две класичне теорије исказа у језичкој теорији новог века*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 2/4, Београд, 283–298.
153. Симић Р., 1991, *Увод у филозофију стила*, Сарајево.
154. Симић Р., 1993, *Лингвистика стила*, Никшић.
155. Станојичић Ж., 1967, *Језик и стил Ива Андрића (функције синонимских односа)*, Београд.
156. Стевановић М., 1963, *Синтаксичка синонимика*, Књижевност и језик, 10/2, Београд, 81–95.
157. Стевић С., 1987, *Један покушај анализе дијалога*, Однос између језика и књижевности у истраживању и настави, Београд, 63–66.
158. Стевић С., 1994, *Стил у конверзацији*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23, Београд, 177–186.
159. Стевић С., 1995, *Одступање од норме у разговорном језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 24/1, Београд, 275–283.

160. Стевић С., 1995, *Социокултурна обележја уџбеника италијанског језика у различитим друштвеним срединама*, Београд.
161. Стојановић А., 1987, *Руске квалификативне реченице и њихови српскохрватски еквиваленти*, Преводилац, 1, Београд, 28–34.
162. Стојановић А., 1989, *Инклузивни императив у научној стилистици руског и српскохрватског језика*, Јужнословенски филолог, 45, Београд, 127–136.
163. Стојановић А., 1995, *Неодређеноличне реченице у научној стилистици руског и српског језика*, Stylistyka IV, Ополе, 185–203.
164. Стојановић А., 1995, *Синтаксичке одлике научног стила руског и српског језика у области технике* (докторска дисертација), Београд.
165. Стојановић А., 1996, *Номинативне предложенија в научној прози руског језика (сравнително с српским)*, Stylistyka V, Ополе, 313– 332.
166. Стојановић А., 1996, *Функционални стил и стручни језик (уз ишћање о међусобном односу јојмова)* — у зб.: Страни језик струке, Београд, 36– 54.
167. Танасић С., 1991, *Пасивне конструкције за исказивање референцијалних и неререференцијалних садашњих радњи у савременом српскохрватском језику*, Књижевни језик, 20/1–2, Сарајево, 99–106.
168. Танасић С., 1996, *Презент у савременом српском језику*, Београд.
169. Танасић С., 1996, *О њерфективу и њлусквалњерфективу њмњерфективних глагола*, Зборник за филологију и лингвистику, XXXIV/1, Нови Сад, 91– 97.
170. Тошовић Б., 1980, *Лексички архазми у роману „Лейтар Први“ А. Н. Толстоја*, Зборник за филологију и лингвистику, XXII/1, Нови Сад, 39–60.
171. Тошовић Б., 1986, *Деглаголизација као њмњјетнички њостњуњак у руској и њашој њоезији*, Књижевни језик 3–4, Сарајево, 327–330.
172. Тошовић Б., 1988, *Стил њолезике Вука Караџића*, Књижевни језик, 1, Сарајево, 13–27.
173. Тошовић Б., 1990, *Глаголска мњњњлазма*, Књижевни језик, 1, Сарајево, 17–28.
174. Тошовић Б., 1995, *Стилистика глагола*, Wuppertal.
175. Ђорњић Б., 1993, *Анњтропоними и њекстњ*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 21/2, Београд, 133–141.
176. Cisarž V. A., Маринковић М. Ж., 1969, *Омилистика или њњорија црквеног говорњништва*, Београд.
177. Чаркић М. Ж., 1992, *Фоника стњиха*, Београд.
178. Чаркић М. Ж., 1994, *Естетска информација орнаментњлних фоничких стњрукњура*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, 42/1–3, Нови Сад, 477–490.
179. Чаркић М. Ж., 1995, *Фоностњилистика стњиха*, Београд.
180. Чаркић М. Ж., 1996, *Стих као особен стњилистњички дискурс*, Styl a tekst, Ополе, 89–100.
181. Чаркић М. Ж., *Неки елементи њесничког језика вукњвских њесника*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 281–291.
182. Шокица С., 1985, *Неке особине разговора осњварене њреко њњлефона*, Прилози проучавању језика, 22, Нови Сад, 143–152.
183. Шокица С., 1986, *Психњлингвњстњички аспектњ графњиња у Новом Саду*, Прилози проучавању језика, 22, Нови Сад, 133–134.
184. Шокица С., 1987, *О значењу конверзационих њартњикула у њњлефонској комуњникацији*, Прилози проучавању језика, 23, Нови Сад, 189–210.

Summary

Milosav Ž. Čarkić

TRENDS IN SERBIAN TEXT LINGUISTICS

The history of the idea of text linguistics in Serbian linguistic research goes back to 1947 and it can be found in the work of the prominent Serbian linguist Aleksandar Belic. Unfortunately, Belic's observations left no traces in the whole of the Serbian-speaking community. Only recently have major linguistic ideas in the fields of text linguistics and discourse analysis found response in Serbian linguistic research. This is why the development of Serbian text linguistics is influenced by no single trend or only one linguistic school but rather by several methods favoured by different linguistic centres: Anglo-American, German, Russian, French etc. Yet, text linguistics as a separate linguistic discipline has not found wider response in Serbia. Few researchers have touched upon those problems in their monographs and shorter research papers on linguistics, stylistics and poetics. The course of the development of the text linguistics research therefore branches into the directions of linguistics, linguistic stylistics and linguistic poetics. However, researchers of the Serbian language as well as those who deal with the problems of comparative philology and contrastive studies of the Serbian and other languages include only sporadically the elements of text linguistics. Moreover, so far there has been no system in the text linguistics research. What makes the situation even worse is the fact that most published papers are mono- and not interdisciplinary. This makes the synthesis and completeness of the insight into the problems (of which some may have been solved) impossible.